

SAŽETAK PRESUDE

TAGAYEVA I DRUGI PROTIV RUSIJE OD 13. TRAVNJA 2017. GODINE

ZAHTJEVI BR. 26562/07, 14755/08, 49339/08, 49380/08, 51313/08, 21294/11 i 37096/11

Ozbiljni propusti ruskih vlasti u sprječavanju terorističkog napada u Beslanu i naknade istrage doveli su po povrede članka 2. Konvencije

ČINJENICE

U ranim satima 1. rujna 2004. godine više od trideset naoružanih terorista prešlo je granicu između Ingušetije i Sjeverne Osetije. U 9 sati započelo je svečano obilježavanje početka školske godine u dvorištu škole br. 1. u Beslanu. Nekoliko minuta kasnije teroristi su opkolili skup i stjerali više od 1100 ljudi u školsku sportsku dvoranu (uključujući oko 800 djece). Teroristi su školu pretvorili u improviziranu utvrdu i minirali je. Pogubili su brojne taoce, odbili prihvatiti bilo kakvu ponudu koja je imala za cilj ublažavanje situacije s taocima i, počevši od 2. rujna, uskratili svojim žrtvama čak i pitku vodu. Snage sigurnosti opkolile su prostorije. Uspostavljen je operativni stožer za zapovijedanje operacijom i pokušalo se pregovarati s teroristima koji su postavili političke zahtjeve.

Dana 3. rujna u 13 sati u školi je došlo do dvije snažne eksplozije. Neki su taoci pokušali pobjeći kroz rupu na zidu, a teroristi su pucali na njih. To je izazvalo razmjenu pucnjave sa snagama sigurnosti, kojima je tada naloženo da upadnu u zgradu.

Mnogi su teroristi preživjeli inicijalne eksplozije. Okupili su neke preživjele taoce u sportskoj dvorani (oko 300 ljudi) i otjerali ih u druge dijelove škole. Mrtvi, ozlijeđeni i rastrojeni ostali su u sportskoj dvorani. Plamen se proširio po prostoriji i oko 15:30 urušio se krov.

U međuvremenu, snage sigurnosti nastavile su se boriti s teroristima. Usred teških borbi, posebne su snage osigurale prostor i spasile preživjele taoce. Više od 330 ljudi je poginulo, a stotine ih je ranjeno. Među mrtvima je bilo 12 vojnika, a preko 50 ih je ozlijeđeno. Uhvaćen je jedan osumnjičeni terorist, a svi ostali su ubijeni.

Bilo je nekoliko domaćih istraga o incidentu. U prvoj kaznenoj istrazi utvrđeno je da su postupci pripadnika snaga sigurnosti bili zakoniti i razumni s obzirom na okolnosti, te nije utvrđena nikakva uzročna veza između njihovih odluka i bilo koje negativne posljedice. Ova je istraga još uvijek u tijeku. Pokrenuti su kazneni postupci protiv jedinog preživjelog otmičara (koji je 2006. godine osuđen na doživotnu kaznu zatvora); službenika policijske postaje u Beslanu (koji su dobili oprost od optužbi za nemarnost); i službenika policije u Ingušetiji (koji su bili oslobođeni optužbi za nemarnost). Skupine žrtava podnijele su tužbe protiv ruskih i sjeverno-osetskih Ministarstava unutarnjih poslova, ali su bile neuspješne.

Izvještaje o incidentu sastavila su posebna povjerenstva Sjeverno-osetskog parlamenta i Ruske federalne skupštine. Jedan od članova povjerenstva sastavio je zasebno izvješće koje se ne slaže sa zaključcima njegovog povjerenstva.

Žrtvama terorističkog napada dosuđeni su različiti iznosi naknada. Ruska Vlada provela je između 2004. i 2010. godine niz mjera usmjerenih na zajednicu u Beslanu.

PRIGOVORI

Podnositelji zahtjeva mogu se podijeliti u dvije skupine: „prvu skupinu podnositelja zahtjeva” koju su zastupali odvjetnici iz EHRAC-a/Centra za ljudska prava Memorial; i „drugu skupinu podnositelja zahtjeva” koju su zastupali odvjetnici iz Moskve.

Pozivajući se na članak 2. (pravo na život), svi podnositelji zahtjeva tvrdili su da država nije ispunila svoju obvezu zaštite žrtava od poznatog rizika po život te da nije bilo učinkovite istrage o incidentu. Prva skupina podnositelja zahtjeva također je tvrdila da su mnogi aspekti planiranja i kontrole sigurnosne operacije bili nedostadni, te da su smrti bile posljedica neselektivne i nerazmjerne uporabe sile od strane vlasti.

ODLUKA SUDA

Pravo na život - obveza zaštite života

Sud je utvrdio da su vlasti najmanje nekoliko dana unaprijed imale konkretne informacije o planiranom terorističkom napadu na tom području, koji se povezivao s početkom školske godine u obrazovnim ustanovama, te sličnim većim napadima koje su ranije počinili čečenski separatisti i koji su uključivali uzimanje talaca na javnim mjestima i teška stradanja.

S obzirom na takvu prijetnju, moglo se razumno očekivati da će sve obrazovne ustanove na tom području biti obuhvaćene nekim preventivnim i zaštitnim mjerama te da će biti poduzet niz sigurnosnih koraka. Iako su poduzete određene sigurnosne mjere, preventivne mjere se u ovom predmetu mogu općenito okarakterizirati kao neodgovarajuće. Sigurnosne mjere u školi nisu bile povećane; lokalna policija nije poduzela dovoljne mjere za smanjenje rizika; nije upozorena školska uprava niti javnost koja je prisustvovala svečanosti; a niti jedno tijelo visoke razine nije postavljeno kao odgovorno za rješavanje situacije. Vlasti stoga nisu poduzele mjere kojima se može spriječiti ili smanjiti poznati rizik, što predstavlja povredu članka 2. Konvencije.

Pravo na život - obveza provođenja istrage

Sud je utvrdio niz ozbiljnih nedostataka u istrazi o napadu. Prvo, nije pravilno ispitano kako su žrtve preminule. Vlasti nisu obavile potpunu forenzičku obradu većine žrtava te nisu ispravno osigurale mjesto događaja na kojem se nalazila velika većina tijela talaca. Za jednu trećinu žrtava nije utvrđen točan uzrok smrti. Drugo, u istrazi nisu ispravno pribavljeni i izuzeti dokazi prije nego što je mjesto nepovratno izmijenjeno velikim strojevima i uklanjanjem sigurnosnog kordona samo dan nakon završetka operacije spašavanja. To je uzrokovalo nepopravljivu štetu naknadnoj analizi događaja.

Treće, u istrazi nije na odgovarajući način ispitana uporaba smrtonosne sile od strane vlasti, unatoč postojanju vjerodostojnog skupa dokaza koji ukazuju na to da su snage sigurnosti upotrijebile oružje koje može izazvati neselektivnu štetu unutar zgrade, kao što su bacači granata, bacači plamena i tenkovski topovi. Na primjer, nisu sastavile niti jedan popis oružja i streljiva koji su korišteni, nisu utvrdile tko ih je upotrijebio, kao ni vrijeme i mjesto na kojem su bili upotrijebljeni. Nedostatak objektivnih informacija predstavlja veliki propust u razjašnjenju tog ključnog aspekta događaja i stvaranju temelja za donošenje zaključaka o individualnoj i kolektivnoj odgovornosti.

Naposljetku, tijela odgovorna za istrage i sudovi više su puta odbili podnositeljima zahtjeva dati pristup ključnim nalazima i mišljenjima vještaka o uporabi smrtonosne sile i uzroku prvih

eksplozija u sportskoj dvorani. Pokazalo se da nije postojalo opravdanje zbog čega se žrtve nisu mogle upoznati s tim nalazima i osporiti ih.

Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 2. Konvencije, budući da istraga nije bila „učinkovita”, jer nije mogla dovesti do utvrđenja je li sila koju je država upotrijebila bila opravdana u danim okolnostima. Također je primijetio da je povrijeđen i aspekt javne kontrole istrage zbog toga što je žrtvama bio ograničen pristup istrazi.

Pravo na život - planiranje i kontrola operacije

Sud je utvrdio da ruske vlasti nisu uspjele isplanirati i provesti operaciju spašavanja na način da se rizik po život minimalizira, čime je povrijeđen članak 2. Konvencije. Uzrok tog neuspjeha jest način funkcioniranja Operativnog stožera, tijela odgovornog za provedbu operacije. Došlo je do kašnjenja u uspostavi stožera i nedosljednosti u određivanju njegova vodstva i sastava, a nepostojanje ikakvih zapisnika o radu tog stožera samo naglašava nepostojanje formalne odgovornosti.

Nedostatak formalnog vodstva rezultirao je ozbiljnim propustima u procesu donošenja odluka i koordinaciji s drugim tijelima. Između ostalog, to je utjecalo na sposobnost vlasti da koordiniraju odgovor hitne pomoći, spasilačkih ekipa i vatrogasaca. Sud nije mogao izbjeći zaključak da je taj nedostatak odgovornosti i koordinacije u određenoj mjeri pridonio tragičnom ishodu događaja.

Pravo na život - uporaba smrtonosne sile

Sud je zaključio da je uporaba smrtonosne sile od strane snaga sigurnosti u određenoj mjeri pridonijela stradavanju taoca. Podnositelji zahtjeva pozvali su se na brojne izjave svjedoka koji su tvrdili da su vojnici koristili neselektivnu silu nakon što su se teroristi i taoci ispremiješali, no u istrazi ti navodi nisu u potpunosti cijenjeni. Izvješća sjeverno-osetskog parlamenta ukazivala su na isti zaključak. U istrazi nisu utvrđene okolnosti uporabe smrtonosne sile, niti su u potpunosti ocijenjeni navodi svjedoka. Međutim, određeni se zaključci mogu izvući na temelju nespornog skupa dokaza koji ukazuju na uporabu neselektivnog oružja za vrijeme dok su bili prisutni i teroristi i taoci, te iz nepostojanja učinkovite istrage koja bi ispravno utvrdila činjenice o uzrocima smrti i okolnostima korištenja oružja.

Sud je smatrao da Rusija nije uspjela uspostaviti djelotvoran pravni okvir za sprječavanje proizvoljne uporabe sile, budući da mjerodavni zakon nije propisao najvažnija načela i ograničenja uporabe sile u zakonitim protuterorističkim operacijama. Zajedno sa širokim imunitetom od odgovornosti za bilo kakvu štetu uzrokovanu tijekom protuterorističkih operacija, ova je situacija rezultirala opasnom prazninom u reguliranju postupanja u situacijama opasnim po život i imala je izravan značaj na utvrđenje Suda po toj osnovi. U kombinaciji s nedostatkom odgovornosti i koordinacije u Operativnom stožeru, to je dovelo do situacije u kojoj su odluke o uporabi sile bile prepuštene zapovjednicima zaduženim za upad. Također, postoji vrlo malo objašnjenja za uporabu smrtonosne sile. S obzirom na dostupne informacije o uporabi neselektivnog oružja, to pomanjkanje objašnjenja dovelo je do toga da Sud utvrdi da Vlada nije pružila „zadovoljavajuće i uvjerljivo objašnjenje” da se smrtonosna sila upotrijebila samo zato jer je to bilo apsolutno nužno.

Nadalje, Sud je došao do zaključka da, iako je odluka da se pribjegne uporabi smrtonosne sile bila opravdana u takvim okolnostima, takva obilna uporaba eksplozivnih i neselektivnih oružja nije se mogla smatrati apsolutno neophodnom, te je stoga povrijeđen članak 2. Konvencije.

PRAVIČNA NAKNADA

Sud je presudio da Rusija treba platiti podnositeljima zahtjeva ukupan iznos od 2.955.000 eura na ime nematerijalne štete, te zastupnicima podnositelja zahtjeva ukupan iznos od 88.000 EUR na ime troškova. Pri dodjeli pojedinačnih naknada podnositeljima zahtjeva uzet je u obzir opseg njihove patnje i mjera koje je poduzela Rusija s ciljem nadoknade štete i rehabilitacije žrtava.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.